

УДК 904:336.743.23(3)“02/05”

РИМСЬКІ МОНЕТИ ТА ЇХ ЗНАЧЕННЯ У СЕРЕДОВИЩІ ПЛЕМЕН ВЕЛЬБАРСЬКОЇ КУЛЬТУРИ

Ярослав ОНИЦУК

*Львівський національний університет імені Івана Франка,
бул. Університетська, 1, Львів, Україна, 79000,
e-mail: onyshchuk@ukr.net*

Розглянуто проблему надходження та використання в середовищі племен вельбарської культури римських монет та їх варварських наслідувань. На територію поширення культур другої чверті I тисячоліття н. е. срібні денарії потрапляли різними шляхами: в результаті війн і грабіжницьких набігів, контрибуцій, викупу полонених, виплат за службу, а також внаслідок різних торговельно-обмінних операцій. Широке використання римських платіжних засобів у варварському світі, а також періодичне зменшення кількості їх надходження з-за меж лімесу, призвело до поступової нестачі цих грошових знаків. Дефіцит оригінальної монети сприяв продукуванню її численних провінційних та варварських наслідувань. З цього виходить, що навіть примітивні копії золотих і срібних зразків, не кажучи вже про оригінали, серед місцевої людності цінували значно більше, аніж дорогоцінний метал, з якого вони були зроблені. Припускається, що у зазначений період багаті прошарки варварського суспільства могли використовувати римські монети як повноцінний платіжний засіб. Натомість серед рядових членів племінного колективу торгівля була переважно міною.

Ключові слова: римські монети, скарби, торгівля, вельбарська культура, варварські племена, Римська імперія.

Велику групу знахідок римського походження на пам'ятках другої чверті I тисячоліття н. е. становлять монети. Вони відомі в комплексах різних культур: липицької, зубрицької, вельбарської, черняхівської та карпатських курганів. Однак найбільшого поширення ці грошові знаки набули серед вельбарського та черняхівського населення. На території Північного Поділля та суміжних із ним районів Західної Волині вони представлені не тільки окремими екземплярами, а й значною кількістю скарбів.

На пам'ятках вельбарської культури найчастіше трапляються срібні римські денарії I–II ст., так як у пізніших емісіях частка срібла щоразу зменшувалася. В. Кропоткін наголошував, що порівняно невелика кількість знахідок монет III–IV ст. була пов'язана не стільки з політичними подіями, як з економічною кризою Римської імперії та псуванням якості денарія [Кропоткін,

1961, с. 25]. Загальновідомо, що з другої половини III ст. антонініани вже карбували з міді, покритої тонким шаром срібла. Тому різного роду грошові контрибуції, виплати найманцям за службу та інші грошові операції проводили повноцінною срібною монетою ранніх зразків. Як вважає Б. Магомедов, основний наплив такого роду платіжних засобів відбувся в період “Скіфських війн” (середина III ст.), коли Рим був змушений виплачувати варварам доволі значні грошові суми. Зокрема, у 251 р., після поразки римської армії на Нижньому Дунаї, імператор Гай Требоніан Галл зобов’язався платити коаліції готів та карпів щорічні грошові субсидії, більшу частину яких мали отримати перші [Магомедов, 2001, с. 111]. Із воєнно-політичною діяльністю готів пов’язує прихід на варварські території основної кількості монет раннього карбування (початок/середина I – початок III ст.) також К. Мизгін [Мызгин, 2008, с. 53].

Як було зазначено вище, головними джерелами надходження до варварів римських грошей були субсидії вождам з боку Імперії згідно зі союзницькими договорами, а також виплати за наймання військових загонів, викуп полонених, пограбування провінційних міст тощо [Магомедов, 2006, с. 47; Мизгін, 2010, с. 59–65]. На нашу думку, не варто применшувати у цьому й роль торговельних взаємин. Свідчення античних джерел чітко говорять про наявність у середовищі германців грошових відносин, принаймні на рівні племінної верхівки. Наприклад, римський історик Тацит відзначав: “...найближчі [до Рейну і Дунаю племена] цінять золото і срібло для використання у торгівлі: вони визнають деякі види наших монет і віддають їм перевагу; ті що живуть в середині країни користуються більш простою і давньою формою торгівлі, а саме – міновою. З монет вони найбільше схвалюють старовинні і давно відомі – серрати і бігати*; взагалі вони домагаються більше срібла, ніж золота, не через любов до нього, а тому, що під час торгівлі звичайними і дешевими предметами зручніше мати запас срібних монет” (курсив. – Авт.) [Тацит, 1937, с. 57–58].

Використання серед варварської людності монет у якості платіжної одиниці завше було дискусійною проблемою. М. Брайчевський вважав їх засобом грошового обігу в середовищі племен черняхівської культури [Брайчевський, 1959, с. 32–34], натомість В. Кропоткін наголошував, що грошова торгівля відбувалася лише серед представників племінної знаті, тоді як серед нижчих верств населення вона була натурально-міновою [Кропоткін, 1961, с. 33]. Б. Магомедов стверджує, що торговельні відносини варварських племен із провінційно-римським світом відбувалися, як правило, у вигляді прямого обміну товару на товар. Одночасно він допускає, що “Масове

*Serrati – римські срібні монети зізазубринами по гурту; bigatus– срібні республіканські динарії зі зображенням колісниці-біги, запряженої двома кіньми [Тацит, 1937, с. 58 (коментар 1)].

поширення денарія на території черняхівської культури не дає змоги повністю заперечувати його грошову функцію” [Магомедов, 2006, с. 47].

Як вже зазначалося, срібні римські денарії відомі в археологічних комплексах усіх культур другої чверті I тисячоліття н. е. На Волино-Подільському пограниччі їх знахідки зафіксовані в Кременці (скарб мідних монет II–III ст., денарії Фаустіни (?), Марка Аврелія) [Кропоткин, 1961, с. 81], Шумську (денарії Антонінів) [Кропоткин, 1961, с. 82], Онишківцях (скарб срібних монет часів Траяна) [Cynkałowski, 1961, s. 125], Стіжку Шумського району (денарій Фаустіни Старшої) [Кропоткин, 1961, с. 82], Разношинцях Збараського району (денарії Траяна) [Кропоткин, 1961, с. 81; Cynkałowski, 1961, s. 133], Зборові (Максиміліана) [Кропоткин, 1961, с. 80; Cynkałowski, 1961, s. 133], Паликоровах (Адріана) [Кропоткин, 1961, с. 68], Підгірцях (римські монети) [Кропоткин, 1961, с. 68], Орихівчику (скарб (?) римських денаріїв) [Онищук, 2008а, с. 184], Бродах (Коммода, Марка Аврелія, Вітелія [Брайчевський, 1959, с. 150; Онищук, 2008б, с. 6] Бродівського району та ін. Численні знахідки римських монет були зафіксовані під час розкопок поселень у Кобиллі (Антоніна Пія, Траяна, Марка Аврелія), Іванчанах (Фаустіни Старшої), Малашівцях (Антоніна Пія, Марка Аврелія) [Строць, 2008, с. 151], Вікнинах Великих (Траяна) [Смішко, 1947, с. 119], Грицівцях (Комода, Фаустіни Молодшої, Септимія Севера) (фонди Археологічного музею Інституту українознавства імені І. Крип'якевича НАН України), Малинищі-1 (Фаустіни Старшої) [Онищук, Ляска, Вітвіцька, 2011, с. 326], Бродах-1 (Фаустіни Старшої) і т. д. До цього треба додати велику кількість знахідок, які були вилучені з археологічних комплексів у результаті діяльності “чорних копачів”. У більшості випадків виявлені на поселеннях екземпляри мають сліди сильного зношення через тривале перебування в обігу.

Унікальним монетно-речовим комплексом є скарб зі с. Борочиче (тепер – Горохівського району Волинської області), тому зупинимося на його характеристиці детальніше. Скарб виявили випадково на початку червня 1928 р. на північній околиці села, під час спорудження залізничної станції. На цьому місці зараз стоїть залізнична станція смт Мар'янівка. Загальна кількість монет у скарбі невідома. Згідно з відомостями Юзефа Піотровського, – львівського воєводського консерватора пам'яток мистецтва і культури, – який зібрав інформацію буквально по “гарячих слідах”, в ньому було від 50 до 60 кілограмів римських солідів і денаріїв. Усі вони знаходилися на глибині від 60 см до 2 м у срібних дзбанках та глиняних горщиках. Там само викопали золоту тацю, а дещо віддалік, у викинутій із ям землі, – золотий медальйон. Деякі робітники розповіли, що всього було знайдено 8 срібних посудин, однак чи ця інформація достовірна, встановити не вдалося. Лише внаслідок активних дій поліції зі Львова та Горохова було вилучено майже 8 кг срібних денаріїв [Piotrowski, 1929,

s. 9–13]. Із них близько 4 кг монет і 2 срібні посудини задепонували в касі Скарбової Палати у Львові, а золотий медальйон, глиняний горщик та близько 5 кг монет передали на зберігання в Управління Волинського воєводства в Луцьку. Пізніше весь посуд, медальйон та більше 1000 денаріїв було передано в Археологічний музей у Варшаві, 51 монету придбав Львівський Національний музей [Тиханова, 1956, с. 303], а 362 монети – музей Наукового товариства імені Шевченка у Львові [Пастернак, 1931, с. 15].

Загалом, грошові знаки Борочицького скарбу належали майже усім римським імператорам кінця I – початку III ст., за винятком Доміціана (81–96), Пертінакса (193) і Дідія Юліана (193) [Тиханова, 1956, с. 304]. На підставі аналізу тих екземплярів, які зберігалися в Музеї НТШ, можна стверджувати, що найбільша кількість денаріїв належала Антоніну Пію прижиттєвого та посмертного карбування (131 екз.), його дружині Фаустині Страшій (72 екз.), Марку Аврелію (34 екз.), Адріану (21 екз.) та Коммоду (18 екз.). Через те, що багато монет мали сліди сильного зношення, 64 екземпляри не вдалося ідентифікувати [Пастернак, 1931, с. 15].

Серед вилучених у робітників предметів було дві срібні та одна глиняна посудина. Перша – це амфора, прикрашена рослинними орнаментами на округлому тулубі і вузькій циліндричній шийці. Дно частково пошкоджене, сформоване на підставці. Ручка відірвана. Стінки посуду ковані з листового срібла, товщиною 1,5 мм. Загальна висота амфорки становить 28 см, діаметр тулуба – 59 см, отвору шийки – 2,5 см, розміри частково деформованого дна – 8,5?6 см. Вага посудини – 1205 г [Piotrowski, 1929, s. 18]. Інша посудина, яку використовували як флягу для води або вина, була сильно пошкоджена. Робітники, які намагалися швидко поділити її вміст, відламали верхню частину, ручку, а також частково понівечили корпус. Фляга неорнаментована, кована зі срібного листа, завтовшки 1 мм. Її висота – 21 см, діаметр округлого тулуба – 48 см, а вага – 544 г [Piotrowski, 1929, s. 14–18]. Третій екземпляр – ліпний глиняний двохий горщик біконічної форми. Вінця легко розхилені назовні, ручки підняті над їх краєм, шийка слабо виражена. У верхній частині тулуба наявне гостре ребро. Дно сформоване на кільцевій підставці. Розміри посудини становлять: висота – 14,3 см, діаметр вінець – 9 см, окружність тулуба – 48 см [Тиханова, 1956, с. 305].

Найціннішим предметом Борочицького скарбу є золотий медальйон імператора Клавдія Йовіана (363–364) (рис. 1). Медальйони (так звані *multiplum*) карбували при дворах римських імператорів на честь визначних подій, пов'язаних з їхнім іменем. Вони слугували одночасно і нагородою, і цінним подарунком римським воєначальникам чи варварським вождям за службу Імперії. Борочицький медальйон округлої форми. Зверху припаяне трубчасте вушко для підвішування, інкрустоване рядами зерні. На аверсі, прикрашеному

24 ISSN 2078–6093. Археологічні дослідження Львівського університету. 2015. Випуск 19
 різними орнаментами у вигляді філіграні, зерні, напівсферичними і мигдалеподібними випуклими фігурами, зображено погруддя імператора Йовіана. У лівій руці він тримає кулю з постаттю богині Вікторії. Навколо напис: D(ominus) N(oster) IOVIANVS P(ius) F(eliks) PERP(etus) AVG(ustus). На реверсі – сцена, яка зображує імператора на троні, з військовим штандартом (“лабарум”) у лівій руці та щитом внизу. Біля його ніг – жінка на колінах з вінком у руках. На задньому плані – фігура богині Вікторії з вінком у піднятій правій руці та напис: GAVDIVM ROMA NORUM [Тиханова, 1956, с. 308]. Розміри медальйона становлять: діаметр – 9 см, товщина – близько 4 см, довжина вушка – 2,8 см і діаметр – 0,8 см, вага – близько 300 г [Piotrowski, 1929, s. 22]*. Згідно з легендою на реверсі CONS(tantinopoli) P(rimaofficina), медальйон виготовлено на першому Контантинопольському монетному дворі [Тиханова, 1956, с. 308].

Рис. 1. Медальйон імператора Йовіана з Борочицького скарбу (за Ю. Піотровським).

Можливо з Контантинополем також треба пов'язувати й вищеописаний срібний посуд. Як і медальйон Йовіана, його датують рубежем IV–V ст. або початком V ст. Як ці вироби потрапили на територію Західної Волині сказати важко. Наприклад, О. Фенин вважав, що монети накопичували впродовж тривалого часу в результаті торговельних контактів, а срібні посудини та золотий медальйон були воєнними трофеями [Фенин, 1951, с. 100]. М. Тиханова також не заперечувала можливість насильницького заволодіння цими предметами. Одночасно вона припустила, що медальйон спочатку був без багатой оправы. Враховуючи декорування, її міг виготовити на замовлення

*М. Тиханова подала дещо інші розміри і вагу медальйона: діаметр – 9,91 см, довжина трубчастого вушка – 2,85 см, вага – 173 г [Тиханова, 1956, с. 309].

місцевого князя мандрівний майстер “волинського” походження, який отримав досвід золотарства в розвинених ремісничих центрах Північного Причорномор’я [Тиханова, 1956, с. 309–314]. Із цим твердженням не зовсім погодився Д. Козак, слушно зауваживши, що така гіпотеза потребує додаткових аргументів [Козак, 1995, с. 53]. Дослідник був переконаний, що Борочицький скарб, як й інші тогочасні волинські скарби, належали готським королям чи військовим вождям, які брали участь у походах до кордонів Імперії, де вступали з Римом у військові чи дипломатичні стосунки [Козак, 1999, с. 90].

Подібні до Борочицького комплексу знахідки відомі й на інших територіях Західної Волині. Найближчим до Борочич є місцезнаходження в Бранах на Горохівщині. Під час будівлі залізничної колії сполученням Львів–Луцьк там виявлено скарб римських срібних монет II ст. і два золоті медальйони імператора Траяна. Знахідки зберігалися у двох глиняних горщиках [Кропоткин, 1961, с. 52].

У м. Кременець на Тернопільщині знайдено мідні римські монети II–III ст. Загальна кількість грошових знаків не встановлена. До збірки Київського університету Св. Володимира потрапило лише 44 екземпляри поганої збереженості. Відомо, що В. Антонович, засновник нумізматичного кабінету в цьому ж університеті, запакував їх в окремий конверт без ідентифікації [Кропоткин, 1961, с. 81].

У 1926 р. монетний скарб виявлено в с. Лопушне (тепер – Кременецького району Тернопільської області). До нього входили срібні денарії Адріана, Луція Вера, Александра Севера, Клавдія II Готтікуса, Костянтина II і Валента [Сункаловські, 1961, с. 123–124]. Ще два – в с. Мізоч (тепер – Золбунівського району Рівненської області). Перший було знайдено у 1927 р. у центрі населеного пункту. Його величина невідома, оскільки монети швидко розібрали місцеві жителі. Вдалося повернути лише 102 денарії імператорів Антоніна Пія, Луція Вера, Марка Аврелія, Коммода, а також Фаустини Молодшої. Другий – у 1934 р. на околиці селища у глиняному горщику. Він складався з 200 римських денаріїв, однак вціліли лише 2 монети: Коммода і Фаустини Молодшої.

Подібна доля спіткала й скарб зі с. Сичівка (тепер – Шумського району Тернопільської області). До Археологічного музею у Варшаві потрапило лише 5 денаріїв: Траяна, Сабіни, Фаустини Старшої і Коммода. Ще 18 монет залишилися також зі сховку, який виорали селяни у 1935 р. біля с. Стоянівка (тепер – Радивилівського району Рівненської області). Це – денарії Траяна, Адріана, Антоніна Пія, Фаустини Старшої, Марка Аврелія, Фаустини Молодшої та Коммода [Кучинко М., Кучинко З., 2007, с. 42, 44].

Безумовно, що скупчення великої кількості монетних скарбів на Західній Волині треба пов’язувати з племенами вельбарської культури. Звичаю ховати свої багатства в землю германці дотримувалися здавна. Корнелій Тацит писав,

26 ISSN 2078–6093. Археологічні дослідження Львівського університету. 2015. Випуск 19
 що на зиму вони будували сховища для себе і свого майна у вигляді підземель, накриваючи їх зверху гноєм. Це "... пом'якшувало суворість холодів, а у випадку набігу ворога все відкрите розграбовується, [а] сховане і закопане залишається незнайденим тому, що його ще треба відшукати" [Тацит, 1937, с. 64]. Їхня тезаврація проходила в різний час (найпізніші монети походять зі скарбу в с. Лопушне і датовані періодом від Адріана (117–138) до Валента (364–378). Ми підтримуємо думку тих дослідників, які вважають, що надходження римських грошових знаків за межі лімесу відбувалося різними шляхами: в результаті війн і грабіжницьких набігів варварських загонів; контрибуцій, які видавала римська адміністрація племенним вождям; виплат за службу; викупу полонених; унаслідок торговельно-обмінних операцій між провінційно-римськими купцями і населенням культур другої чверті I тисячоліття н. е. [Пивоваров, 1999, с. 22].

Рис. 2. Варварське наслідування ауреуса з Паликоров.

Широке використання римських платіжних засобів у середовищі вельбарської культури призвело до поступової нестачі обігових коштів. На це впливало, зокрема, періодичне зменшення кількості завезених на варварські території повноцінних срібних монет. Дефіцит оригінальної монети сприяв продукуванню численних наслідувань римських зразків [Лавров, 2003, с. 349]. Масове фальшування срібних денаріїв, а подекуди й золотих ауреусів, свідчить, що такого роду продукція була не лише накопиченням дорогоцінного металу. Доказом цього є випадкова знахідка у 2007 р. в с. Паликорови Бродівського району Львівської області наслідування золотого римського ауреуса (рис. 2). На жаль, його розміри, вага і сучасне місцезнаходження невідомі. На аверсному боці зображено погруддя імператора (Марка Аврелія, Коммода?), повернене ліворуч, та набір знаків, які нагадують латинські букви "N", "I", "O", на реверсному – стилістично передану у повен зріст постать богині (Еквітас?) вліво і позначення у вигляді літер "O", "I", "N" [Онищук, 2008б, с. 9–10].

Примітивність виготовлення монети, а також неграмотність у переданні легенди, засвідчує її виконання у варварському середовищі. Очевидно, що таку продукцію карбували не лише в одному екземплярі: одноштемпельний прототип ауреуса з Паликоров відомий у збірці Національного музею історії України (рис. 3) [Кропоткін, 1967, с. 34–35]. Отже, описана вище знахідка свідчить, що навіть примітивне наслідування ауреуса, не говорячи вже про оригінальну монету, серед місцевої людності цінувалося більше, ніж шматочок золота, з якого воно було зроблене.

Рис. 3. Ауреус із фондів Національного музею історії України (за В. Кропоткіним).

Наявність на більшості з відомих золотих монет отворів для підвішування¹ вказує на їх використання також у якості шийних прикрас – підвісок, можливо, на зразок золотих імператорських медальйонів (“multiplum”). Припускаємо, що частину цих виробів, зокрема виготовлені з позолоченої бронзи варварські наслідування ауреусів, могли взагалі не використовувати в грошовому обігу, а були прикрасами серед незаможної людності. Натомість для племінної верхівки підвіски виготовляли зі золотих монет оригінального або “варварського” карбування. При цьому наявність припаяного вушка чи отвору для підвішування не позбавляло таку монету функцій платіжного засобу.

Незважаючи на те, що римські монети на пам’ятках вельбарської культури трапляються досить часто, кожна нова знахідка є важливим джерелом інформації про взаємини їх мешканців із провінційно-римським світом. У цьому контексті цікавим є скарб римських імператорських денаріїв із території Волино-Подільського пограниччя, випадково виявлений у 2010 р. шукачами воєнних “трофеїв” у лісовому масиві неподалік с. Жуличі Золочівського району

¹Див. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://barbarous-imitations.narod.ru>.

Рис. 4.1. Монети Адріана з Жулицького скарбу.

Львівської області². Місце, де були заховані монети, розташоване на відстані близько 1,3 км на північний схід від села, на домінуючій над навколишньою місцевістю вершині під назвою “Гора Висока” (висота 360 м над р. м.). Сьогодні там стоїть бетонний триангуляційний знак, встановлений у 1940 р.

² Оскільки монети знайдено в лісовому масиві між селами Жуличі та Білий Камінь, то в літературу вони увійшли під назвою “Білокамінський скарб” [Онищук, 2010, с. 184]. Однак уточнена інформація про його місцезнаходження дає підстави пов’язувати знахідку саме зі с. Жуличі Золочівського району Львівської області.

Рис. 4.2. Монети Фаустіни Старшої з Жулицького скарбу.

Точна кількість монет у скарбі, а також їх сучасне місцезнаходження невідомі. За одними даними, віднайдено близько 160 денаріїв, за іншими – близько 200. Загалом, вдалося зібрати інформацію про 90 із них. Вони виготовлені з якісного срібла в часи правління імператорів від Оттона до Клода Альбіна. Монети оригінального карбування без “варварських наслідувань”. Стан збереження добрий, лише невелика частина монет має сліди середнього ступеня зношення (рис. 4.1–4.2).

Перелік римських денаріїв із Жулицького скарбу.

№ з/п	Хронологія	Кількість монет
1	Оттон (69)	1
2	Веспансіан (69–79)	2
3	Нерва (96–98)	1
4	Траян (98–117)	12
5	Адріан (117–138)	6
6	Сабіна (128–136 або 137)	1
7	Антонін Пій (138–161)	16
8	Фаустіна Старша (138–141)	6
9	Марк Аврелій (161–180)	17
10	Фаустіна Молодша (145–175)	9
11	Луціла (164–169)	2
12	Коммод (180–192)	13
13	Кріспіна (177–183)	3
14	Клод Альбін (195–197)	1
Разом		90

Хронологія скарбу з околиць Жулич дає підстави стверджувати, що виявлені римські денарії могли потрапити до населення вельбарської культури Волино-Подільського пограниччя не раніше початку III ст.

Отже, у другій чверті I тисячоліття н. е. у середовищі багатих прошарків варварського суспільства римську монету вже могли використовувати як повноцінний платіжний засіб, особливо коли йшлося про придбання предметів розкоші. Натомість серед рядових членів племінного колективу торгівля переважно була міною, оскільки саме така форма взаєморозрахунків була найбільш оптимальною для тогочасних умов життя.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. *Брайчевський М. Ю.* Римська монета на території України / М. Ю. Брайчевський. – К., 1959. – 244 с.
2. *Козак Д. Н.* Культурно-історична інтерпретація скарбів Волині рубежу IV–V ст. / Д. Н. Козак // Археологія. – 1995. – № 4. – С. 50–65.
3. *Козак Д. Н.* Готські скарби Волині початку раннього середньовіччя / Д. Н. Козак // Етнокультурні процеси в Південно-Східній Європі в I тисячоліття н. е. – К.; Львів, 1999. – С. 80–93.

4. *Кропоткин В. В.* Клады римских монет на территории СССР / В. В. Кропоткин // Свод археологических источников. – М., 1961. – Вып. 4–4. – 135 с.
5. *Кропоткин В. В.* Экономические связи Восточной Европы в I тысячелетии нашей эры / В. В. Кропоткин. – М., 1967. – 136 с.
6. *Кучинко М.* Давні та середньовічні скарби Волині / Михайло Кучинко, Зоряна Кучинко. – Луцьк, 2007. – 172 с.
7. *Лавров В. В.* Готские войны III в. н. э.: римское культурное влияние на восточногерманские племена Северного Причерноморья / В. В. Лавров // Проблемы античной истории : сб. науч. статей к 70-летию со дня рождения проф. Э. Д. Фролова. – СПб., 2003. – С. 332–352.
8. *Магомедов Б.* Черняховская культура. Проблема этноса / Борис Магомедов. – Lublin, 2001. – 290 с.
9. *Магомедов Б. В.* Монети як джерело вивчення історії племен черняхівської культури / Б. В. Магомедов // Археологія. – 2006. – № 4. – С. 46–51.
10. *Мызгин К. В.* К вопросу о времени поступления римских монет в среду черняховского населения / К. В. Мызгин // Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. – Харків, 2008. – Вип. 40. – С. 50–63.
11. *Мизгін К.* До питання про джерела потраплянь римських монет до населення черняхівської культури / Кирило Мизгін // Археологічні студії. – Чернівці, 2010. – Вип. 4. – С. 58–66.
12. *Онищук Я.* Археологічні пам'ятки Бродівського р-ну Львівської області (за матеріалами Бродівського історико-краєзнавчого музею) / Ярослав Онищук // Археологічні дослідження Львівського університету. – 2008а. – Вип. 11. – С. 172–194.
13. *Онищук Я.* Провінційно-римські імпорти на землях Бродівщини: каталог знахідок / Ярослав Онищук // Бродівщина – край на межі Галичини й Волині : Матер. II краєзнавчої конференції. – Броди, 2008б. – Вип. 1. – С. 5–12.
14. *Онищук Я.* Торговельно-економічні відносини наддунайських провінцій Римської імперії з варварським населенням українського Прикарпаття у першій половині I тисячоліття н. е. / Ярослав Онищук // Археологічні дослідження Львівського університету. – 2010. – Вип. 13. – С. 171–186 + 2 кольор. вклейки.
15. *Онищук Я.* Дослідження пам'ятки Малинище-I у верхів'ї р. Серет / Ярослав Онищук, Віталій Ляска, Галина Вітвіцька // Матеріали і дослідження з археології Прикарпаття і Волині. – 2011. – Вип. 15. – С. 320–328.
16. *Пастернак Я.* Нововідкриті римські пам'ятки з Галичини та Волині / Ярослав Пастернак // Записки НТШ. – Львів, 1931. – № СLI. – С. 1–7.
17. *Пивоваров С.* Римські монети в старожитностях черняхівської культури / Сергій Пивоваров // Питання стародавньої та середньовічної історії, археології й етнології : зб. наук. статей. – Чернівці, 1999. – Т. 2. – С. 15–35.
18. *Строценъ Б.* Черняхівська культура Західного Поділля / Богдан Строценъ. – Тернопіль, 2008. – 272 с.

- 32 ISSN 2078–6093. Археологічні дослідження Львівського університету. 2015. Випуск 19
19. Смішко М. Ю. Селище доби полів поховань у Вікнинах Великих / М. Ю. Смішко // Археологія. – К., 1947. – Т. 1. – С. 111–122.
 20. Тацит. Германия / Тацит // Древние германцы. Сборник документов / сост. Граков Б. Н., Моравский С. П. и др. – М., 1937. – С. 55–82.
 21. Тиханова М. А. Борочицкий клад / М. А. Тиханова // Советская археология. – 1956. – Т. 25. – С. 301–317.
 22. Фенин О. В. Знахідки римських монет у Прикарпатті / О. В. Фенин // Археологія. – К., 1951. – Т. V. – С. 92–104.
 23. Сункаловски А. Materiały do pradziejow Wołynia i Polesia Wołyńskiego / Aleksandr Sunkałowski. – Warszawa, 1961. – 265 s., XXXI tabl.
 24. Piotrowski J. Skarb Boroczycki powiat Horochow na Wołyniu / J. Piotrowski. – Lwow, 1929. – 36 s.

Стаття: надійшла до редакції 11.10.2015
прийнята до друку 10.11.2015

ROMAN COINS AND THEIR SIGNIFICATION IN THE ENVIRONMENT OF THE TRIBES OF WIELBARK CULTURE

Yaroslav ONYSHCHUK

*Ivan Franko National University of Lviv,
1, Universytetska str., Lviv, Ukraine, 79000,
e-mail: onyshchuk@ukr.net*

This article is dedicated to the problem of the use of Roman coins and barbarian imitations among the tribes of Wielbark culture. On the territory of spreading cultures in the second quarter millennium AD silver denarius arrived in different ways: as a result of wars and raids, contributions, payments for services, redemption of captives and as a result of various trade and exchange transactions. The wide spread use of Roman means of payment in the Barbaric world, and periodically reduction of the number of their revenues from outside the Limes, led to the gradual lack of money. The deficit contributed to the production of original coins its many provincial and barbarian imitations. It follows that even primitive copies of gold and silver designs valued among local people much more than the precious metal from which they were made. It is assumed that in this period the rich societies could use Barbaric Roman coins as a full tender. When the ordinary members of the collective, where the trade had a mainly barter character.

Key words: Roman coins, treasures, trade, Wielbark culture, Barbarian tribes, the Roman Empire.